



מדינת ישראל

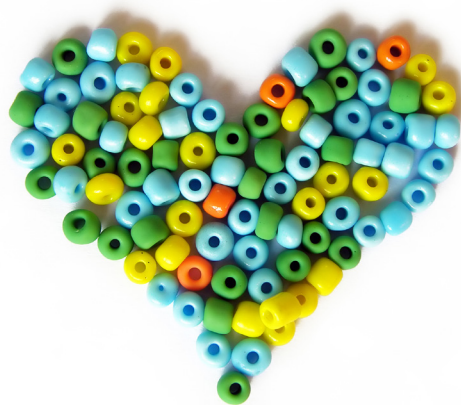
המנהל הפדגוגי | אגף בכיר
אגף א' | יישום חוק החינוך המיוחד,
חינוך יסודי | הכלה והשתלבות

הכלה והשתלבות

בחינוך היסודי

יישום תיקון חוק החינוך המיוחד,
ההכלה וההשתלבות

ירושלים - תש"ף 2019



צוותי חינוך יקרים,

שילוב תלמידים שוני צרכים במערכות החינוך הכלליות הוא אתגר כלל-עולמי שהולך ומתרחב. הכלה ושילוב של כלל התלמידים הם ערכים מהמעלה הראשונה, ומערכת חינוך מכילה משקפת ערכים של הוגנות, צדק, שוויון וסובלנות. מערכת החינוך בישראל מקדמת הכלה ומציעה מגוון אפשרויות להכלתם ושילובם של תלמידים: במסגרות חינוך מיוחד, בכיתות חינוך מיוחד בבתי ספר כלליים, ושילוב בכיתות רגילות. תפיסת ההכלה בישראל הציבה כערך את שילובם של כלל התלמידים עם צרכים ייחודיים: תלמידים זכאי שירותי חינוך מיוחדים, ילדים ונוער בסיכון, עולים חדשים, מחוננים ועוד. משמעותה של הכלת כל תלמיד שזקוק למענה ייחודי, מענה מותאם לצרכיו האישיים, היא צמצום פערים, מתן הזדמנות שווה לכל ילד, ושיפור החברה הישראלית בכללותה.

הכלת תלמידים שוני צרכים, כידוע, פועלת בשני הכיוונים: בראש ובראשונה היא תורמת לקידום בחברה ובהקילה, ובכיוון האחר - הופכת את חבריהם לספסל הלימודים לסובלניים יותר ולאחראיים יותר לזולתם. ההכלה אינה מבקשת להנמיך סטנדרטים. היא מבקשת לקדם את כולם, כל אחד כפי יכולתו. שאיפתה של מערכת החינוך היא לקדם כל תלמיד מקו הדינוק שבו הוא נמצא אל המיקום הגבוה ביותר עבורו - לימודית, חברתית ורגשית. מערכת חינוך מכילה היא מערכת שמשקפת מחויבות של צוותי החינוך, מחויבות לקבל כל תלמיד באשר הוא. מסירותם של צוותי חינוך הרואים בחינוך עמוד אש חברתי מאפשרת לתלמיד להתחנך בקרב קהילתו, בקרב חבריו ושכניו. הכלת תלמידים דורשת התפתחות מקצועית מתמדת, גמישות והתאמה לצורכי הקהילה, לתרבות ולרוח הזמן. צוותי חינוך שמקדמים שותפות אמיצה עם ההורים, הקהילה והרשות המקומית, ומשלבים ידיים עם יתר הגורמים המקצועיים, מאפשרים חינוך מכיל איכותי, שמכיל בחובו את כלל היבטי חייהם.

אני מבקש להודות לכל העושים במלאכה, על מחויבות לקידום והכלתם של כל התלמידים. מחויבות לשוויון ההזדמנויות, ולחידוק כל חוליותיה של החברה הישראלית לשרשרת אחת רבת פנים.

בכבוד רב,

שמואל אבואב

מנכ"ל משרד החינוך





מפקחים ומנהלים יקרים,

בשנת 2018 הועבר התיקון לחוק החינוך המיוחד. התיקון לחוק מאפשר להורים בחירה, מאפשר שינוי במתכונת הוועדות, תמיכות גמישות לתלמיד ושינויי שפה מהותיים, ובמקביל מבקש החוק לחזק מהלך ותפיסה חשובים מאין כמותם: **הרחבת השתתפותם של ילדים וצמצום הדרתם ממערכות החינוך ומהחברה כולה.**

תפיסת ההכלה במדינת ישראל מתייחסת לקידום ערך השוויון בזכויות כלל התלמידים והיא חותרת להשתתפות שווה שלהם בחברה ולפתיחת אפשרות ללומדים עם מוגבלויות, כמו גם לכלל הלומדים, להמשיך ללמוד, להתקדם ולהתפתח.

תמונת העולם העתידית הנוגעת להכלת תלמידים רואה לנגד עיניה חיזוק ערכים של שוויון הזדמנויות בחינוך, פלורליזם ערכי, קידום מודעות תרבותית וסובלנות.

תפקידה של מערכת החינוך הוא כשל עמוד האש המוביל את המחנה:

- לחזק את ערכי השוויון והדמוקרטיה, השונות וקבלת האחר **בכלל החברה**;
- להוביל את מעשה ההכלה תוך לקיחת אחריות ולא רק בדיבור עליה;
- לקדם שיח ותרבות בית ספרית וגנית מכילה הכוללת יצירת מחויבות, בחינה של נכונות צוותי החינוך לשילוב, שיתוף פעולה עם ההורים, הקמת סביבות פיזיות ומתן תמיכות נלוות.

הכלתו של תלמיד תקום ותיפול בסופו של דבר על מידת הנכונות והמוכנות של צוותי החינוך להכיל תלמידים ולשלבם. חיזוק מיומנויות המורים והגננות, המשאבים ומקורות תמיכה יפחיתו גורמים מעכבים וחסמים ויקדמו שילוב מוצלח של תלמידים הזקוקים למענים ייחודיים.

אתם, מפקחים ומנהלים יקרים, מהווים חלק משמעותי בשליחות העצומה והחשובה שבחיזוק יכולות ומסוגלות צוותי החינוך להכיל תלמידים שוני צרכים. הידע והכלים שצברתם ושתמשיכו לצבור בהתמדה יסייעו לחולל את השינוי ולהפוך את מוסדות החינוך למקור כוח ועוצמה בהגברת ההכלה ובצמצום ההדרה.

מאחלת לכולכם הצלחה רבה,

מירי נבון

מנהלת אגף בכיר

יישום חוק החינוך המיוחד, ההכלה וההשתלבות



צוותי חינוך יקרים,

במהלך שנת 2018 התקבל תיקון 11 לחוק החינוך המיוחד ואנחנו נערכים ליישמו מעצם מחויבותנו החוקית, הערכית והמוסרית. תיקון זה אינו דורש בנייה של יש מאין. החברה בכלל ומערכת החינוך בפרט, עוברות תהליכים ליצירת חברה מכילה שאינה מדירה את השונה ממנה מחיי הקהילה ומחיי בית הספר. בבתי ספר יסודיים רבים מאוד נעשים תהליכים נפלאים ומרגשים.

כאנשי חינוך תפקידנו הוא לראות את כל הקשת – לדעת שברמת הפרט כל לומד הוא ייחודי אך הוא גם חלק מתוך הכיתה ההטרוגנית והמערכת ועלינו לקדמו גם בהתייחס להקשר זה. לשם כך אנו צריכים להמשיך ולפתח תפיסה מערכתית ולמצוא את הפתרונות המאפשרים קידומו של הפרט בתוך הכיתה. המשמעות שאנו מייחסים להטרוגניות חשובה ביותר – הטרוגניות מייצרת קשיים וקונפליקטים אך משקפת את המציאות כהווייתה. אנו חיים בחברה הטרוגנית ומאמינים כי חברה שכזו מייצרת אפשרויות מגוונות יותר ורעיונות מורכבים ושלמים יותר המובילים לחיים טובים ועשירים יותר.

אכן מדובר באתגר, אך בציודו גם הזדמנות לייצר חברה שבה ההטרוגניות והשונויות אינן נתפסות כבעיה אלא כתמונה של חברה מגוונת, חפה מדעות קדומות, גזענות והדרת האחר. כולנו שונים זה מזה, בכך תמונה עוצמתנו. לכל אחד מאיתנו יכולות, צרכים, הזדמנויות ומגבלות ייחודיות לו, עמדות והשקפות מגוונות, תחומי עניין שונים. זהו העולם שלנו; זהו יופייה של החברה שלנו.

כאנשי חינוך, יכול וצריך להיות לנו תפקיד מכריע בכיוון שאליו נחתור בבואנו לתת ביטוי ומענה להטרוגניות האנושית. תפקיד בית הספר אינו רק להקנות ידע ומיומנות לתלמידים על בסיס תכנית הלימודים. תפקיד בית הספר הוא לעשות ככל הניתן כדי שהילדים יתפתחו בצורה מלאה יותר, יפתחו דימוי עצמי חיובי, ילמדו להכיר את ייחודם כבני אדם ואת הערך שהייחודיות הזו מעניקה לסביבתם ולחברה, ויצמחו מתוך הבנה שההרכב ההטרוגני של הכיתה, ובמקביל – זה של החברה – הוא מקור כוח. אם נצליח, נהפוך את ההבדלים בין התלמידים מקושי להזדמנות גדולה – הזדמנות ללמוד איך השונויות עושה אותנו יצירתיים וחזקים יותר, וכל אחד ואחד מאתנו לאדם מגובש וערכי יותר.

המסמך המצורף הוא כלי המאפשר לנו לתרגם את תפיסת העולם החשובה הזאת לפרקטיקות ניהול והוראה ולפעול לאורם גם במרחב של בית הספר והכיתה.

בהערכה רבה,

אתי סאסי

מנהלת אגף א' לחינוך יסודי,

המנהל הפדגוגי, משרד החינוך





תוכן עניינים

6	מבוא
6	החזון המוביל
7	מטרות ויעדים
7	מה בין שילוב להכלה?
8	1. חקיקה ומדיניות
8	1.1 השינויים במדיניות החינוך המיוחד לאורך השנים
8	1.2 עיקרי תיקון מספר 11 לחוק החינוך המיוחד (2018)
10	2. המוסד החינוכי כמקדם הכלה והשתלבות
10	2.1 עקרונות ופעולות מומלצות לקידום ההכלה במוסד החינוכי
11	2.2 פעולות פסיכו-פדגוגיות ברמת בית הספר
12	3. מעגלי השותפויות והתמיכה במוסד החינוכי
14	3.1 מעגל השותפים בין כתלי המוסד החינוכי - בעלי התפקידים
25	3.2 מעגלי התמיכה והשותפים במוסד החינוכי
29	3.3 מענים ומשאבים תומכים המוצעים לחינוך הרגיל



מבוא

במערכת החינוך לומדים תלמידים עם אפיונים שונים ומגוון צרכים. לכל אחד מהתלמידים חוזקות, כמו גם מיומנויות הדורשות חיזוק וכישורים הדורשים טיפוח. מטרת מהלך יישום תיקון חוק החינוך המיוחד, ההכלה וההשתלבות, היא שילובם המיטבי של הלומדים שוני הצרכים בחינוך הרגיל וקידומם, תוך יישום עקרונות פסיכופדגוגיים מותאמים לצורכי כל תלמיד. הבסיס הערכי שעליו נשען מהלך יישום תיקון החוק, ההכלה וההשתלבות, הוא התפיסה כי זכותו של כל אדם לחיות, ללמוד, לבלות את שעות הפנאי שלו ולמצות את מרב האפשרויות העומדות לרשותו בקרב הקהילה הסובבת אותו, שכם אל שכם עם קבוצת השווים לו. בעיצומם של ימים אלו שוקדת מערכת החינוך על גיבושה ועיצובה של תפיסת ההכלה וההשתלבות. החזון והמטרות העומדים בבסיסה של התפיסה מדברים על **הכלת כלל הלומדים וקידומם במוסדות החינוך בד בבד עם הרחבת יכולת הכלתם ומתן תמיכות מגוונות**¹.

צוות המוסד החינוכי אחראי לקידום כלל התלמידים ולהובלתם להשגת התוצרים המצופים במערכת החינוך לאורך כל הרצף החינוכי, תוך יצירת סביבה תומכת, מקבלת ומכילה. **על צוות המורים להכיר בשונות הקיימת בין התלמידים ולנהל מערך למידה ותמיכה רגשית וחברתית, המותאם להטרוגניות, במטרה לאפשר לתלמידים מתקשים להיות חלק מהסביבה שבה הם חיים, ולהתמודד עם הנדרש מהם במסגרות החינוך.**

יחס אישי, טיפוח תחושת מסוגלות של כלל התלמידים, גיוון בדרכי ההוראה, הלמידה וההערכה, הסרת חסמים ללמידה ולהתפתחות והנגשה, ישפרו את סיכוייו של כל תלמיד לממש את הפוטנציאל האישי שלו ולהגיע להישגים לימודיים וחברתיים מתוך תחושת הצלחה, סיפוק אישי ומימוש עצמי.

החזון המוביל

- טיפוח חברה המכבדת כל אדם ומאמינה בזכות הבסיסית של כל אחד ואחת לתחושת שייכות תוך הכרה וקבלת ייחודיותו של כל אדם באשר הוא.
- יצירת מגוון מוסדות חינוך המהווים תמונת מראה לחברה מכילה, משלבת והומניסטית המאפשרת למגוון שונותיות לדור בכפיפה אחת.
- התאמת דרכי ההוראה, הלמידה והערכה כדי לאפשר לכל תלמיד לממש את יכולותיו במלואן.

1 יעד 12, שנת תשע"ג, 2013 - "שילוב הלומדים וקידומם בחינוך הרגיל תוך הרחבת יכולת הכלתם ומתן מענים מגוונים".



מטרות ויעדים

שילוב הלומדים וקידומם במוסדות החינוך תוך הרחבת יכולת הכלתם ומתן מענה מגוון ומותאם

- חיזוק מסוגלות הצוות החינוכי בהתמודדות עם כיתה הטורגנית.
- חיזוק, הרחבה והעמקה של פעולות ההשתלבות וההכלה בחינוך הרגיל.
- מתן מענה מיטבי לתלמידים זכאי שירותי חינוך מיוחדים במסגרות החינוך המיוחד והרגיל.
- קידום שיתופי הפעולה בין צוות החינוך המיוחד לצוות החינוך הרגיל ושיפורם.
- קידום שיתופי הפעולה והדיאלוג עם ההורים ושיפורם.

מה בין שילוב להכלה?

ההבחנה בין שילוב והכלה היא בעיקרה הבחנה תפיסתית.

שילוב – מענה לתלמיד זכאי לשירותי חינוך מיוחדים הלומד בכיתה רגילה. שיח על שילוב מתמקד בצרכיו של התלמיד המתקשה בתוך מסגרות החינוך הרגיל ועל המענים שלהם הוא זקוק לשם כך.

הכלה מענה לכלל תלמידי הכיתה (כיתה הטורגנית), כולל תלמידים זכאי שירותי חינוך מיוחדים, מבלי לצבוע את הצורך שלהם כייחודי, אלא כחלק אינטגרלי מכלל המענים הניתנים לכלל התלמידים.

המוסד החינוכי שוקד על הסרת חסמים ללמידה, השתתפות ומעורבות של כל התלמידים, בד בבד עם בניית מערכת יחסים שיתופית ושיפור סביבות ההוראה והלמידה. המרקם האנושי המגוון של כלל התלמידים, יכולותיהם וצורכיהם, מעשירים את המסגרת החינוכית.

השיח בשילוב עוסק בעיקר בהתבוננות על צורכי התלמיד והתאמתו לסביבה, ואילו השיח בהכלה עוסק בעיקר בהתבוננות על הסביבה והתאמתה לתלמיד.



1. חקיקה ומדיניות

1.1 השינויים במדיניות החינוך המיוחד לאורך השנים



1.2 עיקרי תיקון 11 לחוק החינוך המיוחד (2018)

בשנת 2018 תוקן חוק החינוך המיוחד. במסגרת תיקון החוק נקבעו כמה שינויים מהותיים המשקפים את מדיניות המשרד וערכיו.

השינויים העיקריים בעקבות התיקון לחוק

א. ועדת זכאות ואפיון - ועדה מתוקף חוק. בסמכותה לקבוע את זכאותו של התלמיד עם מוגבלות לשירותי חינוך מיוחדים, את רמת התפקוד שלו ואת היקף סל שירותי החינוך המיוחדים שלו הוא זכאי.



- ב. יו"ר ועדת זכאות ואפיון הוא עובד משרד החינוך בעל מומחיות, ניסיון והכשרה בחינוך מיוחד.
- ג. הרכב צוות רב־מקצועי – יו"ר הועדה הוא מנהל מוסד החינוך הרגיל, מחנך הכיתה, פסיכולוג או יועץ חינוכי, עובד הוראה מתחום החינוך המיוחד או נציג המתי"א המומחה למוגבלות של התלמיד המשולב, לעניין קביעת הרכב סל השירותים וקביעת התוכנית החינוכית היחידנית גם הורי התלמיד, שלהם יהיה קול אחד.
- ד. צוות רב־מקצועי – (בית ספרי) צוות מתוקף חוק הקובע את זכאותו של התלמיד לשירותי חינוך מיוחדים מתוך הסל הבית ספרי, בשל מוגבלות המשפיעה על תפקודו.
- ה. בחירת הורים – הגדרה זכות ההורים לבחור את [סוג המסגרת](#) שבה ילמד תלמיד שנמצא זכאי לתקציב אישי בוועדת זכאות ואפיון: כיתה רגילה, כיתת חינוך מיוחד במוסד חינוך רגיל, מוסד חינוך מיוחד.
- ו. סל השירותים הניתן לתלמיד: "תקציב אישי גמיש" – היקף התקציב שיינתן לתלמיד ייקבע בהתאם לצרכיו הייחודיים, רמת התפקוד וסוג המוגבלות שלו. [סוגי התמיכות](#) ייקבעו במסגרת החינוכית בשיתוף הצוות החינוכי וההורים.
 - < סוגי תמיכה לתלמיד הזכאי לתמיכה מהסל המוסדי – הוראה וטיפול.
 - < סוגי תמיכה לתלמיד הזכאי לתמיכה מהסל האישי – הוראה, טיפול וסיוע.
- ז. תוספת משאבים לחינוך הרגיל – שעות הכלה, סל שקלי, מרחבי הכלה, רכזי השתלבות, תהליכי פיתוח מקצועי.



2. המוסד החינוכי כמקדם הכלה והשתלבות

הגישה המכילה מכירה ומכבדת את ההבדלים הקיימים בין התלמידים ומתייחסת למכלול ההיבטים בחיי התלמיד ולא רק בהיבט של השונות. ביסוס גישה מכילה עשוי להיות כרוך בשינויי עומק של תהליכים המתרחשים בבית ספר, בכיתות, בחדר המורים, בחצרות, בסביבות הלמידה והפנאי ובמערכות היחסים של הבאים בשעריו. בית ספר המאמץ תרבות מכילה, לצד יצירת מדיניות המקדמת הכלה ופיתוח פרקטיקות מכילות, הופך למקום תומך וממריץ עבור התלמידים והצוות החינוכי. הוא בונה קהילה רחבה וערכית ומשתף פעולה עם מגוון גורמים לקידום ושיפור ההזדמנויות החינוכיות.

2.1 עקרונות ופעולות מומלצות לקידום ההכלה במוסד החינוכי

- א. העמקה של תהליכי שילוב והכלת תלמידים בחינוך הרגיל והרחבת יכולת הצוות החינוכי לתת מענים לתלמידים שונים צרכים בדרכים מגוונות.
- ב. הטמעת התפיסה החינוכית והובלת המערך בבית הספר על ידי המנהל, לצורך השגת היעדים שייקבעו לגבי איתור תלמידים מתקשים ולקידום התלמידים המקבלים תמיכה ממשאבי החינוך הרגיל או המיוחד.
- ג. בחינת מכלול היכולות והקשיים של התלמיד ומתן מענה בתחום הלימודי, הרגשי, ההתנהגותי והחברתי בד בבד עם מיצוי כל תהליכי ההתערבות והמשאבים העומדים לרשות בית הספר לשם קידומו.
- ד. ביסוס תרבות עבודה בית ספרית הנשענת על עבודת צוות ועל קשר בין בעלי התפקידים השונים ביחס לתלמיד.
- ה. רכישת ידע רלוונטי על ידי צוות בית הספר באמצעות תהליכי למידה פנים וחוץ בית ספריים, בשותפות עם מרכזי הפסג"ה.
- ו. קבלת הדרכה חיצונית ופנים בית ספרית באופן שיטתי וקבוע מבעלי תפקידים חינוכיים וטיפוליים (יועץ, פסיכולוג, רכז השתלבות, מומחי תחום המתי"א, מדריכים דיסציפלינריים, מדריך הכלה, רכזי מקצוע וכו').
- ז. גיוס מערך החינוך המיוחד והמתי"א כמערכת תומכת במערכת הרגילה, צוותי החינוך המיוחד יפעלו יחד עם צוותי החינוך הרגיל בהתאם לצורכי התלמידים והצוות.
- ח. קידום הוראה מגוונת ומותאמת בכיתה הטרוגנית - דרכי ההוראה, הלמידה והערכה בבית הספר תהיינה נגישות ומותאמות לכלל אוכלוסיית הלומדים בהתבסס על שלושה עקרונות: מגוון אופני ייצוג, ריבוי דרכי פעולה והבעה ופעילויות לימודיות מותאמות המרחיבות את מידת המעורבות של התלמידים בתהליכי הלמידה.



- ט. **גמישות בהרכבי הלומדים** - תמיכה נוספת בתלמידים הזקוקים לכך תתקיים במסגרת קבוצתית או בעבודה פרטנית (הוראה שיתופית בכיתה מלאה לשם ביצוע הוראה מותאמת, הוראה במסגרת קבוצה קטנה מחוץ לכיתה או בתוך הכיתה ועבודה פרטנית).
- י. **העמקת הקשר השוטף עם ההורים** וליווים, תוך למידת היבטים נוספים של חיי התלמיד, מעבר למתרחש בין כותלי בית הספר. הידוק הקשר יסייע להורים ולצוות החינוכי להעניק תמיכה לתלמיד ולסייע לו במכלול ההיבטים.
- יא. **רצף בית ספר-קהילה**: קידום שיתופי פעולה, בהיבטים השונים, עם כל הגורמים הנוגעים לרווחתו של התלמיד לאורך כל היום.
- יב. **נגישות** - המוסד החינוכי יהיה **נגיש** מבחינה פיזית, פדגוגית וטכנולוגית, ובכלל זה גם **הנגשת טיולים ופעילויות** לשם הסרת החסמים ללמידה והשתתפות של הבאים בשערי.

2.2 פעולות פסיכו־פדגוגיות ברמת בית הספר

א. שלבים מקצועיים הנדרשים לצורך יישום היעדים ברמה הבית ספרית

1. מיפוי כלל התלמידים ואיתור תלמידים המגלים קשיים בתפקוד הלימודי והכללי. (ניתן להיעזר **במיפוי הרמזור**).
 2. בניית פרופיל תפקודי לכל תלמיד שאותר כמתקשה.
 3. בניית תוכניות עבודה **פסיכו־פדגוגיות** או פסיכו־חינוכיות, המותאמות לצורכי הילד המתקשה ומבוצעות בהקשר לתוכניות הלימודים הכיתתיות והבית ספריות, תוכניות אשר שוקדות על חידוק מיומנויות בסיס ומיומנויות מורכבות יותר בקרב תלמידים שוני צרכים הלומדים בכיתה (מומלץ להיעזר בחומרים האלה: **הוראה חכמה, עיצוב אוניברסלי ללמידה, עקרונות בתכנון פדגוגי לתלמידים עם צרכים מיוחדים, תיק תוכניות לימודים לעובדי הוראה, תל"ם בחנ"ם**).
 4. קידום המיומנויות של צוותי ההוראה בתחום הפסיכו־פדגוגיה באמצעות תהליכי פיתוח מקצועי.
 5. במידת הצורך, בחירת תוכנית בית ספרית המכוונת למתן מענים לפרט בתחום הלימודי/התנהגותי/רגשי/חברתי מתוך **מאגר התוכניות החינוכיות המאושרות על ידי משרד החינוך**.
 6. **יישום בהוראה** - למידה בכיתה ההטרוגנית ובמסגרות התמיכה השונות.
 7. **מעקב והערכה** - איסוף נתונים, ניתוח, הסקת מסקנות והכנסת שינויים במידת הצורך.
- ב. **משימות מומלצות לקידום הכלה והשתלבות מיטבית בבית הספר**
- יש לקדם את המשימות המופיעות במסמך **מתנ"ה תש"ף** - מארז תכנון, ניהול והיערכות.

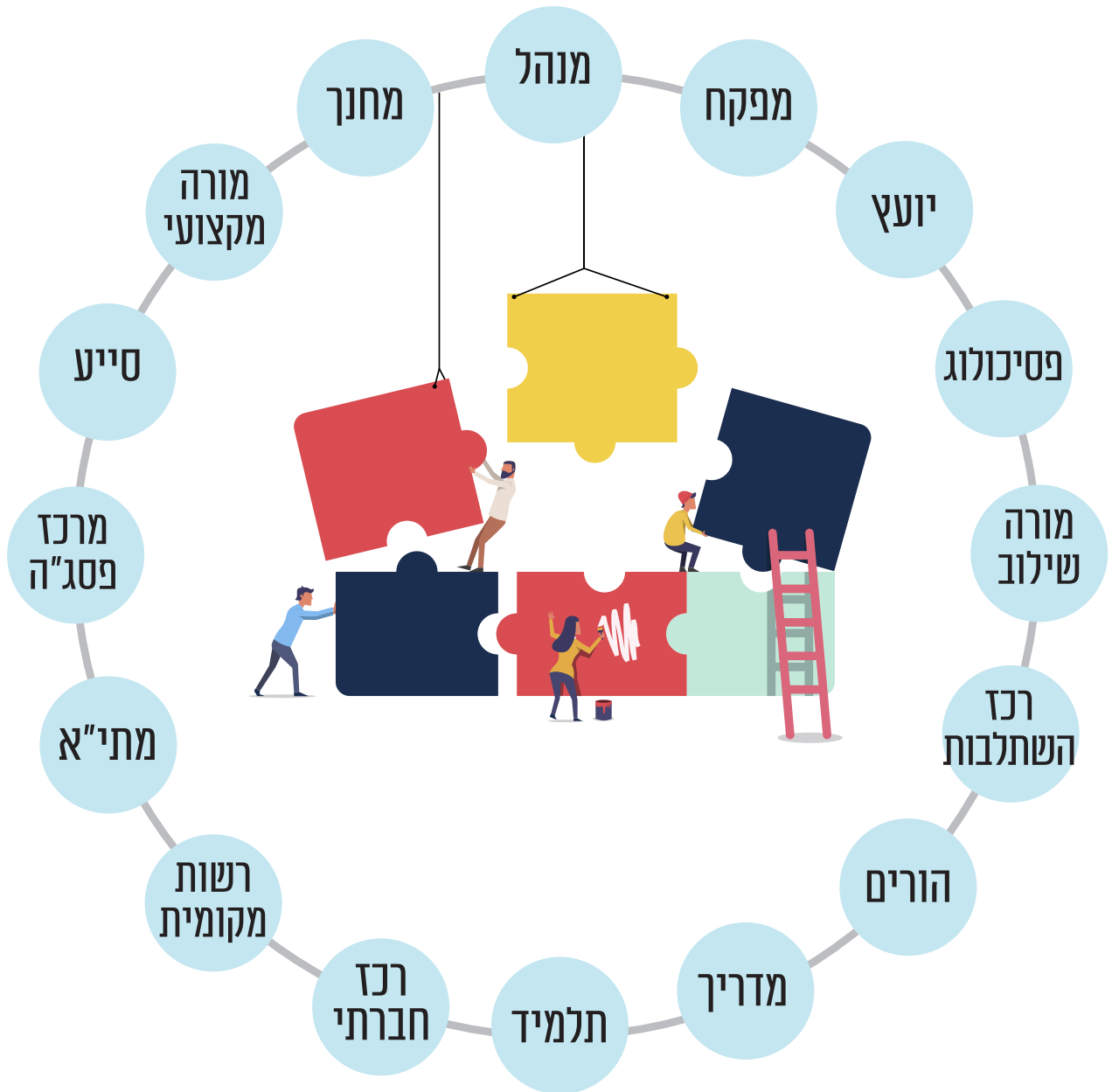


3. מעגלי השותפויות והתמיכה במוסד החינוכי²

להצלחת יישום ההכלה והשתלבות בבית הספר, נדרשת היערכות מתאימה הכוללת שיתופי פעולה בין כלל בעלי התפקידים והגורמים המעורבים בעשייה החינוכית ואיגום משאבים מושכל. בעת היערכותו ליישום ההכלה, על המוסד החינוכי להגדיר את השותפים לליזוי מקצועי, להיוועצות, לשיח ולעבודה משותפת רציפה. על מעגלי השותפות נמנים שותפים רבים, חלקם בתוך בית הספר וחלקם מחוצה לו: הצוות החינוכי ובכלל זה בעלי תפקידים בתוך בית הספר, הורים, מפקח בית הספר, מרכזי פסגה, מתי"אות, מדריכים, תומכי הוראה, סיעות, רשויות מקומיות, הקהילה ועוד. חשוב כי צוות המוסד החינוכי ישקוד על בניית שותפויות המקדמות ותומכות את הקשר והרצף הפורמלי והבלתי פורמלי. כמו כן יש למפות את כלל תוכניות ההתערבות הרלוונטיות הקיימות בבית הספר ולחברן לתהליכי הכלה והשתלבות. בית הספר יפעל לאיגום כל משאבי כוח האדם והתקציב העומדים לרשותו, ליצירת מעטפת תומכת להכלה והשתלבות: שעות, תקציבים, משאבי פיתוח מקצועי וימי הדרכה.

2 השימוש בלשון זכר הוא מטעמי נוחות. הכוונה, כמובן, היא לכל המגדרים





3.1 מעגל השותפים בין כותלי המוסד החינוכי – בעלי התפקידים

הערה מקדימה: הגדרת הפעולות אצל כל אחד מבעלי התפקידים מכוונת לקידום ההכלה בבית הספר על "ארבע הרגליים" שלה – הכלה פדגוגית, הכלה רגשית-חברתית, הכלה ארגונית והכלה פיזית. ברור כי המעשה החינוכי אינו מופרד קטגורית ולא ניתן להפריד את תהליכי הרגש והחברות מהתהליכים הפדגוגיים והארגוניים.

מנהל בית הספר

המנהל אחראי לכלל העשייה המתרחשת בין כותלי בית ספרו ובכלל זה על יישום והטמעת יישום התיקון לחוק החינוך המיוחד, ההכלה וההשתלבות בבית הספר. על המנהל לפעול לחיזוק ולהעמקה של תפיסת העולם הבית ספרית ותרבות המקדמת הכלה והשתלבות בחדר המורים, בכיתות ואל מול ההורים, תוך דאגה לקיומן של שותפויות, שגרות וסדירויות תומכות.

תפקידי מנהל בית הספר

העמקה בתפיסת עולם מכילה

- לפעול לחיזוק והעמקת תפיסת העולם הבית ספרית והתרבות המקדמת הכלה והשתלבות – תפיסה הבאה לידי ביטוי בכיתות, בחדרי המורים ואל מול ההורים.

היבטים ארגוניים

- להגדיר תפקידים, לקבוע תחומי סמכות ואחריות של השותפים בהובלה, הרחבה וקידום ההכלה וההשתלבות בבית הספר ומחוצה לו.
- לקדם מערך מסייע בבית ספרו ובכלל זה למנות צוות רב־מקצועי, פנים־בית ספרי, להובלת התהליך.
- למפות את צורכי התלמידים ואת צורכי יתר באי בית הספר.
- לבנות תוכנית לשימוש מושכל במשאבי בית הספר, למתן מענה מותאם לצורכי הכלה והשתלבות.
- לפתח תוכניות עבודה מערכתיות, המושתתות על עקרונות תפיסת הכלה וההשתלבות תוך מעקב ובקרה אחר יישומן ועדכון.
- לזמן עבור הצוות החינוכי פלטפורמות ושגרות עבודה (מסגרות זמן) לקיום שיח מקצועי והיוועצות בנושאים הקשורים להתמודדות עם תלמידים שוני צרכים ועם מורכבות הכיתה ההטרוגנית.





- להגדיר ולאפשר מסגרות זמן קבועות לעבודת רכז ההשתלבות בבית הספר.
 - לקבוע תוכניות ייעודיות לפיתוח מקצועי בית ספרי, המכוונות להרחבת יכולת ההכלה ולמתן מענה פדגוגי מותאם לפרט ולכלל התלמידים. נוסף על כך יש להגדיר תבניות זמן.
 - לקבוע תוכנית הדרכה מותאמת לצורכי הצוות החינוכי ולמאפייני המוסד החינוכי.
 - לאפשר תנאים אופטימליים לצוותי החינוך לטובת ביצוע ויישום דרכי הוראה, למידה והערכה מגוונות ומותאמות (אמצעים טכנולוגיים, ציוד מתכלה, סביבת למידה מותאמת וכדומה).
 - לפעול לקיום מנגנונים להערכה ולמידה של תהליך ההכלה וההשתלבות בבית הספר.
 - להבנות מערכת שעות המאפשרת גמישות בתהליכי ההוראה ובהרכבי הלומדים, הכיתות, הקבוצות והמורים.
 - להסדיר את ההגשות הנדרשות ברמה הפיזית בתיאום עם הרשות המקומית.
 - לקדם שימוש במגוון ההגשות הטכנולוגיות הקיימות ללמידה, הוראה, הערכה בהיבטים לימודיים, רגשיים-חברתיים.
 - לקבוע תהליכי מעקב, הערכה ומשוב ברמת התלמידים, המורים והארגון הבית ספרי, תוך הכנסת שינויים מותאמים, במטרה להוביל למיצוי אפשרויות מיטבי.
- ◀ לסייע בבניית תוכניות עבודה בעקבות תהליכי הבקרה והמעקב.
- ◀ לקיים שותפות עם ההורים, בד בבד עם העמקת השיח ומידת מעורבותם של ההורים.
- ◀ ללוות את ההורים בצמתים משמעותיים.

השותפים המומלצים

המשתתפים באופן קבוע בצוות המוביל הם מנהל בית הספר המשמש יושב ראש, יועץ חינוכי, פסיכולוג בית הספר, רכז ההשתלבות, מורה השילוב, מומחה תחום המתי"א, עובד סוציאלי של בית הספר (אם יש) ומחנך הכיתה. על פי צורך, מוזמנים גם מטפלים ממקצועות הבריאות, קצין ביקור סדיר, רכז שכבה, רכז מקצוע, רכז חברתי, מורה עולים חדשים, עובד סוציאלי או כל גורם מקצועי אחר נדרש. על הצוות הרב-מקצועי להיפגש באופן קבוע (מומלצת תדירות של אחת לשבועיים) למעקב ולהערכה.



צוות מורחב

מומלץ לکنס שלוש פעמים בשנה³ צוות מורחב יותר ולהזמין אנשי מקצוע נוספים בהתאם לצורך: מפקח כולל, מפקח חנ"ם, מנהל מתי"א, נציג פדגוגי ממרכז הפסג"ה, מדריך הכלה, נציג הרשות ונציג הרווחה. מפגשים אלו נועדו לביצוע תהליכי תכנון ובקרה על אודות הפעולות הבית ספריות לקידום ההכלה והשתלבות ברמת הפרט והמערכת.

מחנך

מחנך הכיתה הוא דמות בעלת מחויבות לצמיחה ולהצלחה של כל תלמידיו, כיחידים ונקבוצה. מן המחויבות הזו נגזרים מאפייני הקשר בינו לבין התלמיד ומשפחתו: קשר חם, דואג ואכפתי, המבוסס על היכרות טובה עם עולמם, על כבוד ועל אמון הדדי. מחנך הכיתה מהווה גורם המתכלל את כל העבודה של הצוות החינוכי עם התלמיד בהיבטים הלימודיים, הרגשיים, ההתנהגותיים והחברתיים. הוא משמש איש קשר עבור התלמיד, הוריו והצוות החינוכי.

תפקידי מחנך הכיתה

היכרות עם התלמיד וצרכיו

- ליצור שיח אישי עם התלמיד בנוגע לתהליך הלמידה ולהיבטים הרגשיים, החברתיים והמשפחתיים.
- לאסוף, לארגן ולתעד נתונים על אודות תפקוד התלמיד בתחומי הדעת השונים ועל אודות התמיכה והסיוע שקיבל (גם בתוך בית הספר וגם מחוץ לכותלי בית הספר) במהלך תקופת הלימודים.
- לזהות ולמפות את נקודות החוזק ומוקדי הקושי, תוך התמקדות בהיבטים לימודיים, התנהגותיים, רגשיים, חברתיים ומשפחתיים של כלל תלמידי הכיתה תוך העמקה בתלמידים שוני צרכים.

בניית תוכניות עבודה מותאמות פרט וכיתה

- לזהות את השירותים והתמיכות הנדרשים לכל תלמיד על פי צרכיו ותיוכם לתלמיד.
- לרכז את תהליך כתיבת תוכנית הלמידה ותוכנית ההתערבות עבור התלמיד, לרבות התייחסות למערך התמיכות הכולל שהוא מקבל.

3 חשוב לתאם מראש את מועדי המפגשים.





- לקדם מגוון הנגשות ללמידה, הוראה והערכה בהיבטים לימודיים ורגשיים-חברתיים.
- ליצור סביבות למידה מותאמות ומונגשות לכלל תלמידי הכיתה.

תהליכי מעקב ובקרה

- לעקוב ולתעד את התקדמות התלמיד בתחומים השונים ואת תפקודו במהלך יום הלימודים ולאחריו.
- לתעד ולהעריך את יעילות הסינע המותאם לתלמיד בדרכי הלמידה, הוראה והערכה.

שותפויות:

- לנהל את הקשר עם הגורמים המקצועיים השונים השותפים לעבודה עם התלמיד.
- לנהל את הקשר והשותפות עם ההורים.
- ללוות ולהכין את התלמיד והוריו לוועדות מתוקף חוק (ועדת זכאות ואפיון/ועדה רב־מקצועית).
- לטפח אינטראקציות חברתיות, ובד בבד לעודד שיח מכבד וערכי בין כלל תלמידי הכיתה על אודות היבטים הקשורים להכלה והשתלבות.
- לקיים שגרות לשיח חברתי ערכי בין כלל הורי הכיתה, על אודות היבטים הקשורים להכלה והשתלבות.



היועץ החינוכי

יועץ בית הספר אמון על קידום תפיסת ההכלה וההשתלבות בהתייחס לבריאות ולרווחה הנפשית של צוותי החינוך, התלמידים וההורים. קידום תפיסה זו כרוך בראייה הוליסטית של כל באי בית הספר, תוך העצמת המבוגרים המשמעותיים. היועץ החינוכי ילווה את מנהל בית הספר, צוות המורים, התלמידים וההורים ביישום חוק החינוך המיוחד, ההכלה וההשתלבות. היועץ יהיה שותף משמעותי בהובלת תהליכי שינוי, בהרחבת תחושת המסוגלות ובחיזוק התפיסות הרואות בהכלה והשתלבות משימה חינוכית, חברתית ואישית.

תפקידי היועץ החינוכי

שותפות והשפעה בצוות הרב־מקצועי של בית הספר

- לייצג תפיסות עולם הומניות, הוליסטיות וחברתיות על ידי נוכחות מקצועית משמעותית.
- להרחיב את תהליכי השילוב המתרחשים בבית הספר ובעולמו השגרתי של הילד.
- לאתר נקודות כוח ולחזק את האמונה ביכולת הילד להתפתח.
- לזהות התקדמות ולשקף אותה.
- להדק את הקשרים בין המענים הפדגוגיים והמענים הרגשיים-חברתיים בתוכנית ההתערבות.
- לקיים היועצויות מקצועיות ולתת מענים ייעוציים לצוות.

חיזוק תחושת המסוגלות של הצוות והרחבת הידע והיכולת המקצועית של הצוות

- היועץ יקדם תרבות בית ספרית מכילה ותומכת וייצור מבנים ארגוניים שבהם יתקיימו תהליכים של פיתוח יכולת ההכלה של צוותי החינוך.
- יבנה וינחה תהליכי פיתוח לצוות לחיזוק תחושת המסוגלות - תהליכים שבהם יתאפשר שיח על תפיסות תפקיד, עמדות, הצלחות ואתגרים.





מענה ייעוצי כחלק מתוכנית התערבות

- היועץ יעניק שירות רגשי-חברתי-ייעוצי, פרטני או קבוצתי, בעבור חלק מן התלמידים במסגרת:
 - < קבוצת עוצמה
 - < קבוצה רגשית לתלמידים בעלי לקות למידה
 - < קבוצת אופ"י לתלמידים בסיכון להתמכרות
 - < קבוצת מיומנויות חברתיות

שיתוף פעולה עם הורים

- לסייע בהבניית מדיניות בית ספרית בתחום שיתוף הפעולה עם ההורים בתהליכי ההכלה.
- להדריך את אנשי החינוך ולייעץ להם בהבניית ברית מקצועית עם הורים.
- ללוות ולהבנות שותפות עם הורים לאורך תהליכי איתור הצרכים, הבניית תכנית ההתערבות והפעלתה בבית הספר.
- להדריך את ההורים או להפנותם לגורם תומך חיצוני, על פי צורך.
- ליווי והכנת התלמיד והוריו לוועדות מתוקף חוק (ועדת זכאות ואפיון/ועדה רב־מקצועית).

תמיכה בתהליכי הכלה בכיתה במסגרת כישורי חיים

- לייעץ בבניית תכנית כיתתית המקדמת את הצלחת התלמידים הזקוקים למענה פרטני בכיתה. התוכנית תתבסס על מיפוי צרכים ייחודיים בהתאם למאפייני הכיתה, המורה והתלמידים.
- התוכנית תכלול מפגשי כישורי חיים המותאמים לצרכים ומכוונים להרחבת אוירת ההכלה, הבנת השונות, קבלתה וביסוס תקשורת אמפתית.
- נוסף על כך תכלול התוכנית מרכיבים התומכים בניהול כיתה, ביסוס נורמות חברתיות תקינות והעמקת הוראה פסיכו־פדגוגית בהתאם לצרכים.



הפסיכולוג החינוכי של בית הספר

הפסיכולוג אחראי לקידום יכולות ההכלה וההשתלבות במסגרת החינוכית, עם בעלי התפקידים הרלוונטיים לאור ידע פסיכולוגי ופרקטיקות יישומיות תואמות. הפסיכולוג עוסק ברמת הפרט, המערכת החינוכית והמשפחה, בד בבד עם שילוב בין הרמות הללו, מתוך מבט דיאגנוסטי ומבט התערבותי-טיפולי. במרכז עבודתו נמצאים היחסים הבינ-אישיים בין באי בית הספר והאופן שבו הם משפיעים על התפתחותו של התלמיד ועל הישגיו הלימודיים.

תפקידי פסיכולוג בית הספר

- להשתתף בתהליכי גיבוש תפיסת ההכלה וההשתלבות בבית הספר, ובד בבד לשים דגש על תפיסת "מכל למכילים".
- לעמוד לרשות בית הספר להקניית ידע בתחומי מומחיותו: למידה בתוך הקשר התפתחותי, קידום מסוגלות אישית-מקצועית בדגש על אמפתיה, לקויות למידה, הפרעת קשב, בעיות רגשיות, קשיים חברתיים, בעיות התנהגות, התנהגויות בסיכון וכו'.
- להיות חלק מהצוות הרב-מקצועי בכל שלבי עבודתו השונים: גיבוש תרבות עבודת צוות, דרכי איתור של תלמידים, דיוק הבנת הצרכים ההתפתחותיים והנפשיים של התלמיד והמענים המותאמים לו אישית, ליווי תהליכי תגובה להתערבות - RTI, השתתפות בדיוני הצוות הרב-מקצועי על פי חוק.
- לייעץ למנהל בית הספר ולמורים באשר ליצירת תרבות של הכלה ולהכלת תלמידים.
- ללוות בהיבט הפסיכולוגי את ההורים ברצף הליווי של התלמיד בדגש על הכלה ושותפות בית הספר עם ההורים. כמו כן, לסייע להורים, עם בעלי תפקידים נוספים, בתהליכי קבלת החלטות באשר למענים החינוכיים והטיפוליים הנדרשים לתלמיד.
- לבצע הערכות פסיכולוגיות, על פי שיקול דעת מקצועי, בתואם להנחיות אגף פסיכולוגיה ולמשאבי השפ"ח.
- להדריך/לייעץ/לתת טיפול פסיכולוגי בהתאם למדיניות אגף פסיכולוגיה והשפ"ח ברשות המקומית ולמשאביו.
- לייעץ למנהל בית הספר וצוותו באשר לניצול התקציב השקלי לאור כלל הצרכים העולים ולבחירת מענים מתאימים.



רכז השתלבות

רכז הכלה והשתלבות הוא חבר בצוות הרב־מקצועי. תפקידו מתמקד בהובלת תהליכים פדגוגיים לקידום יכולת ההכלה של הצוות את מגוון התלמידים והגברת תחושת המסוגלות של המורים. הרכז יעבוד עם הנהלת בית הספר מול צוותי ההוראה, בשיתוף הגורמים המטפלים, המתערכים והייעוציים (מבית הספר ומחוצה לו).

תפקידי רכז ההשתלבות

- לקדם תפיסה חינוכית מכילה בבית הספר.
- לסייע בפיתוח ידע פדגוגי הנוגע לדרכי הוראה-למידה-הערכה וניהול שיעור מיטבי בכיתה הטרוגנית.
- לפתח ולקדם שגרות וסדירויות עבודה המכוונות למתן מענה לפרט.
- לבנות תכנית עבודה בית ספרית עם מנהל בית הספר, במטרה לקדם עבודה פסיכו־פדגוגית בכיתות הטרוגניות.
- להוביל קבוצות היועצות ללמידת עמיתים לצורך שיפור ההוראה מכוונת הפרט וההתמודדות עם תהליכי הוראה ולמידה בכיתה הטרוגנית.
- להעביר סדנאות והרצאות לכלל הצוות הבית ספרי בנושאים הקשורים להוראה בכיתה הטרוגנית.
- להתמיד בהתפתחות המקצועית כרכז בהובלת תהליכי הוראה-למידה-הערכה בכיתה הטרוגנית.
- לקחת חלק בפיתוח יוזמות פדגוגיות בית ספריות.



מורה השילוב

מורה עם הכשרה לחינוך מיוחד המלמד ומלווה תלמידים שקיבלו זכאות לשירותי חינוך מיוחדים ומשולבים בכיתה לחינוך הרגיל.

תפקידי מורה השילוב

- להשתתף בבניית התוכנית האישית לתלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים, ללוות ולהנגיש את התוכנית לצוות החינוכי.
- לספק הוראה מותאמת והקניית מיומנויות יסוד ואסטרטגיות לתלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים (באופן פרטני או קבוצתי), בהתאמה לחומר הנלמד בכיתה וליעדים שנקבעו לתלמיד בתוכנית האישית, בעבודה משותפת עם מחנך הכיתה והצוות.
- להשתתף בישיבות שוטפות של הצוות החינוכי בהתייחס לתלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים.
- להוות מקור ידע וגורם מקצועי להיועצות למנהל ולצוותים בכל הקשור לנושא השילוב ולתלמידים עם צרכים מיוחדים ובבניית התוכנית האישית.
- להיות שותף במילוי שאלוני הפניה לוועדות זכאות ואפיון.
- להיות שותף בליווי ההורים.
- להשתתף, על פי הצורך, בדיוני צוות רב־מקצועי במסגרת החינוכית לקביעת זכאות לשירותי חינוך מיוחדים מהסל המוסדי.
- להיות שותף, עם שאר בעלי התפקידים בבית הספר, להזנת הזכאויות והתמיכות המערכות הממוחשבות. על מרחבי עבודת מורה השילוב להיות מותאמים לתוכנית האישית – כיתה, חדר עבודה ועוד...





רכז חברתי-ערכי

אחראי על קידום התחום החברתי-ערכי והמיומנויות החברתיות במסגרות הפורמליות (שעת חינוך, תחומי הדעת, תכנית בשבילי הזיכרון) והלא פורמליות (מועצות תלמידים, הפסקות פעילות, ימי שיא, טקסים, אירועים בית ספריים, אירועים עם הקהילה).

תפקיד הרכז החברתי-ערכי

מוביל תהליכים לפיתוח תפיסת עולם חברתית-ערכית בבית הספר ומסייע למנהל ולצוות המוביל ב:

- גיבוש תפיסה חינוכית-ערכית בראייה מערכתית בהתאם למדיניות משרד החינוך בדגש על שילוב חברתי של ילדים שוני צרכים.
- תכנון, ביצוע והערכת תכנית הפעילות הבית ספרית בתחום החברתי ערכי ותרומה ליחידות הוראה מותאמות.
- גיבוש תקנון בית ספרי בתהליך המשותף הורים, מורים ותלמידים בד בבד עם התייחסות לשילובם של תלמידים שוני צרכים בפעילות החברתית-ערכית.
- חשיפת הצוות החינוכי לחומרים עדכניים שפותחו בתחום.

פועל לקידום למידה חברתית ערכית ומעורבותם של כלל התלמידים באורח החיים הבית ספרי:

- יישום תכנית מפתח ה"ב", תוך הנגשת חומרים מותאמים לכלל התלמידים (בחמ"ד – "מפתח ה"ב" מתוך אמונה", בחרדי המוכר שאינו רשמי – בבתי ספר של הבנות מיושמת תכנית "מפתח ה"ב" המותאמת לחינוך החרדי).
- הבניית מסגרות מגוונות למעורבות חברתית (מועצת התלמידים, ועדות, פורומים שונים, שגרירי מפתח ה"ב" ועוד).
- הערכת פעילות המסגרות החברתיות בדגש על הנגשתן לתלמידים שוני צרכים.
- יישום תכנית "תפקיד לכל תלמיד" בקרב כלל התלמידים.
- ביסוס הסדירות והתנאים המאפשרים את שילוב כלל התלמידים במסגרות למעורבות חברתית, באירועים בית ספריים, בטיולים, בהפסקות וכו'.
- קידום "דיאלוג מורה-תלמיד" תוך מכוונות לטיפוח חוזקות כלל התלמידים.



מנחה את הצוות החינוכי ומסייע ב:

- מיפוי היבטים חברתיים-ערכיים, ניתוח התוצאות וקביעת דרכי פעולה בהתאם.
- בניית תכניות אישיות/כיתתיות המכוונות למתן מענה רגשי-חברתי-ערכי למגוון הצרכים.
- מיפוי המרחבים בהם מתבצעת למידה חברתית ערכית (בבית הספר ומחוץ לבית הספר).
- הנגשת מרחבי בית הספר בהם מתקיימים טקסים, פעילויות חברתיות, בימות דיון, הצגות ועוד כך שתתאפשר השתתפות כלל התלמידים.

מנהל שותפויות לבניית תכניות משולבות עם:

- רכזים בית ספריים ומדריכים מדיסיפלינות שונות.
- בעלי תפקיד בית ספריים העוסקים בתחום הקהילתי, הייעוצי והפסיכולוגי.
- גורמים וארגונים בקהילה (תנועות נוער, מתנ"ס ועוד).

רכז השתלבות במרכזי המחוננים והמצטיינים

תפקידו של רכז ההשתלבות במרכזי העשרה למחוננים ולמצטיינים הוא לסייע לבתי הספר המזינים את המרכז במתן מענה רגשי, חברתי ולימודי לתלמידים מחוננים ומצטיינים בכיתות האם.

תפקידי רכז ההשתלבות במרכזי מחוננים ומצטיינים

- לקדם את הידע הבית ספרי באמצעות חשיפה לעקרונות פדגוגיים, שיטות וכלים להוראה, למידה והערכה של תלמידים מחוננים ומצטיינים בכיתה ההטרוגנית.
- לסייע בבניית תכנית לימודים אישית לתלמידים מחוננים.
- לחשוף את הצוותים החינוכיים למאפיינים אישיותיים, רגשיים וחברתיים של תלמידים מחוננים.
- ליצור קשר עם רכזי ההשתלבות שמונו בבתי הספר המזינים ולסייע להם בידע ובכלים פדגוגיים למתן מענה למחוננים ולמצטיינים בבית הספר ובכיתה ההטרוגנית.





- לסייע בעריכת מפגשי חשיפה בחדרי המורים בנושא "מאפיינים קוגניטיביים, רגשיים וחברתיים של תלמידים מחוננים".
- להזמין את צוותי ההוראה והחינוך של בתי הספר המזינים ליום ביקור במרכז המחוננים במטרה לחשוף בפניהם את המסגרת, התפיסה ודרכי ההוראה של מרכז המחוננים.
- לסייע למנהל וליועצת במרכז המחוננים בבניית הקשר ושיתופי הפעולה הנדרשים בין המרכז לבין בתי הספר.

3.2 מעגלי התמיכה והשותפים במוסד החינוכי

מפקח כולל על בית הספר

תפקידו של מפקח בית הספר הוא תפקיד בעל חשיבות מכרעת בקידום תפיסת ההכלה וההשתלבות. למנהיגותם של מפקחים פוטנציאל השפעה גדול על תפיסות ערכיות ומכילות של צוות בית הספר, על איכות ההוראה והלמידה של כלל התלמידים הלומדים בבית הספר ועל מיסוד תהליכי הפיתוח המקצועי של הצוותים. השפעה זו מבוססת על שני יסודות הכרחיים: היות המפקח מנהיג פדגוגי הממוקד בשיפור תהליכי הוראה-למידה-הערכה והיותו מנהיג מערכתי הרואה בבתי הספר שבתחום אחריותו רשת מקצועית וכר פורה לשיתופי פעולה.

תפקידי מפקח בית הספר

- להיות שותף בבניית תכניות עבודה מערכתיות המושתתות על עקרונות תפיסת ההכלה וההשתלבות תוך מעקב ובקרה אחר יישומן ועדכון.
- לקיים דיונים עם מנהל בית הספר והצוות הרב מקצועי כדי לוודא יישום ומיציא של תכנית ההתערבות האישית.
- להיות שותף בוועדות מקצועיות (טרום-ועדות מתוקף חוק) ולאשר הפניה לוועדה בין מקצועית מוסדית או ועדת זכאות ואפיון, רק לתלמידים עבורם מוצו כל האפשרויות או לתלמידים עם מוגבלות בשכיחות נמוכה באוכלוסייה.
- להיות שותף בצוות רב מקצועי מורחב לבחינת מקרים מורכבים, תוך שיתוף מפקחים או מרכזים מקצועיים רלוונטיים.
- לבצע מעקב אחר יעילות ניצול המשאבים והתקציבים העומדים לרשות בית הספר ואיגומם.
- לסייע בגיוס משאבים חיצוניים נוספים בהתאם לצורך.
- להיות מעורב בבניית תכנית פיתוח מקצועי בית ספרית ייעודית, להרחבת יכולת ההכלה ולקידום התלמידים המתקשים.
- לדאוג למערך לפיתוח מקצועי של צוות המנהלים במסגרת העבודה של המפקח ומנהליו.



מומחה תחום במתי"א – בתי ספר

איש מקצוע, עובד המתי"א הנותן שירותי הנחיה ולייווי מקצועי לצוותים חינוכיים וטיפוליים עבור תלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים.

תחומי התמחות

התמחות בשילוב תלמידים לקויי למידה, התמחות לפי שכבות גיל, התמחות במוגבלויות ספציפיות (אוטיזם, מוגבלות פיזית, מוגבלות שכלית, הפרעות נפשיות, הפרעות התנהגות ועוד), התמחות בהנחיה של מטפלים במקצועות הבריאות וטיפול באמצעות אומנויות ופדגוגיה מותאמת לחינוך מיוחד והנגשה פדגוגית.

הגדרת התפקיד

- ללוות ולהנחות בתחום ההתמחות את הצוותים החינוכיים והטיפוליים ואת הצוותים המשלבים תלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים בעבודתם עם תלמידים. ההנחיה כוללת היכרות עם התלמידים, תצפיות, מודלינג, בניית תכניות אישיות, כיתתיות ומערכתיות בצוות רב־מקצועי.
 - ללוות ולהנחות בפיתוח האישי-מקצועי של עובדי ההוראה ומטפלים.
 - להשתתף בהערכת עובד ההוראה ומטפלים, בהתאם לצורך.
 - להשתתף בשיבות שוטפות של הצוות החינוכי-טיפולי בהתייחס לתלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחדים, על פי הצורך.
 - לקיים שיתופי פעולה עם עמיתים, מומחי תחום נוספים, במתי"א, במסגרת החינוכית או ברשות ובעלי תפקידים נוספים בבית הספר ומחוצה לו.
 - להשתתף בדיוני הצוות הרב־מקצועי במסגרות החינוכיות ובוועדות זכאות ואפיון.
 - להיות שותף בליווי התלמיד והצוות במעברים בין מסגרות חינוכיות בשלבי הגיל השונים.
 - להשתתף בליווי ההורים בתהליך קבלת ההחלטות ובמהלך יישום התוכנית האישית של התלמיד.
- בהתאם לתחום ההתמחות יהיו דגשים שונים בתפקידים השונים.





מומחה תחום השילוב – מתכלל בבתי הספר

מומחה תחום שילוב הוא מומחה תחום המתכלל את התמיכות השונות הניתנות למסגרת החינוכית, ולהלן תפקידיו נוסף על הנאמר לעיל:

- לתכלל את ההנחיה והליווי הניתנים מטעם המתי"א במסגרת החינוכית.
- לקיים קשר שוטף עם מנהל בית הספר ובעלי תפקידים רלוונטיים בבית הספר.
- להשתתף בישיבות צוות, חשיבה ומיצוי תהליכים לשילוב מיטבי.
- להשתתף בתהליך הגדרת הצרכים וחלוקת משאבי החינוך המיוחד בבית הספר.
- לסייע בהטמעת חוק החינוך המיוחד במסגרות החינוכיות.
- לסייע בקליטת מורים חדשים לחינוך מיוחד במסגרת החינוכית.
- להיות איש קשר לצוות הטיפולי העובד בבית הספר.
- לאסוף נתונים ומידע – הצטיידות, הנגשה ועוד בשיתוף מנהל המסגרת החינוכית.

מדריך הכלה בית ספרי

תפקידו של מדריך ההכלה הוא להטמיע תרבות הכלה ומסוגלות גבוהה יותר של הצוות החינוכי לעבודה פסיכופדגוגית ולקידום הפרט בכיתה הרגילה, באמצעות התאמת הפדגוגיה לתהליכי למידה, הוראה והערכה בכיתה ההטרוגנית.

תפקיד מדריך ההכלה

- לקיים פגישות קבועות של מדריך ההכלה עם מנהל בית הספר.
- ללוות ולהנחות את רכד ההשתלבות בתוך בית הספר ולתת לו כלים לעבודה בכיתה ההטרוגנית ולהנחיית צוות המורים.
- לייעץ וללוות את הצוות החינוכי, מחנכים ומורים מקצועיים.

4 לכל מדריכי ההכלה יש אוגדן ייעודי לתפקיד. חשוב לבקש מהם להציג את הכלים המופיעים בו ולבחור יחד את הנושאים וההדגשים המתאימים לבית הספר.



- להוביל ולקיים כמה מפגשים בחדר המורים כחלק מהפיתוח המקצועי.
 - לשמש שותף לצוות הרב־מקצועי המורחב.
 - לסייע בהטמעת כלים להערכה ולהתבוננות בית ספרית וכיתתית (ממיפוי לתוכנית עבודה).
 - להשתתף בהבניית סדירותיות בתוך בית הספר כחלק ממתן מענה לפרט.
- תפקידו העיקרי של מדריך ההכלה הוא לעורר שיח בית ספרי על אודות ההכלה והפדגוגיה מותאמת הפרט בכיתה ההטרוגנית.

מרכז הפסג"ה

מרכז הפסג"ה אמון על תכנון מערך הפיתוח המקצועי לכלל בתי הספר המשויכים אליו. מרכז הפסג"ה ימסד שגרות וסדירותיות עם מנהל בית הספר והצוות המוביל להתבוננות משותפת, וילווה את מנהלי בתי הספר בבניית תכנית פיתוח מקצועי ברמת הפרט וברמת הארגון.

תפקיד מרכז הפסג"ה

התייחסות נרחבת לתפקיד מרכז הפסג"ה ראו בסעיף העוסק בפיתוח המקצועי בעמודים הבאים.





3.3 מענים ומשאבים תומכים המוצעים לחינוך הרגיל

הכלת כלל הלומדים במוסד החינוכי דורשת איגום כלל המשאבים הרלוונטיים העומדים לרשות בית הספר. להלן המענים שבהם ניתן להשתמש:

מרחבי הכלה	שעות הכלה	תקציב שקלי	הדרכה
תוכניות ייעודיות	פיתוח מקצועי	רכז הכלה והשתלבות	תומכי הוראה
הדרכת מתי"א	שעות ייעודיות	שעות הוראה, שעות פרטניות, סל מוסדי	יועץ, פסיכולוג, מת"ל, מורה שילוב

- תקציב שקלי - מיועד לסייע בשילוב ובהכלת תלמידים מאתגרים, בהרחבת הגמישות והאוטונומיה של בתי הספר.
- שעות הכלה - מיועדות לתמיכה רגשית או לימודית לתלמידים מאתגרים או מתקשים.
- מרחבי הכלה - מרחב המאפשר מתן מענה בתחום הרגשי התנהגותי, החברתי והלימודי.
- [רכז ההשתלבות](#)⁵ הבית ספרי - פיתוח מומחיות פנים בית ספרית בתחום הוראה מותאמת פרט בכיתה ההטרוגנית.

5 קיימים שני מסמכים המגדירים את רכז ההשתלבות. אחד מיועד לרכז בשנתו הראשונה והשני מיועד לרכז החל משנתו השנייה. עותק של הגדרת התפקיד



- הדרכה של הצוותים החינוכיים – הדרכה המעוגנת במערכת השעות באמצעות מדריכים דיסציפלינריים, מדריך ההכלה, מדריך אח"ם, רכז השתלבות, מומחה תחום המתי"א ועוד.
- ליווי הצוותים החינוכיים על ידי יועץ ופסיכולוג בית הספר.
- **כלים** להתבוננות בית ספרית, לבניית שיעור מותאם פרט, לניהול שיעור בכיתה ההטרוגנית, למיפוי כיתתי ובית ספרי.
- שעות הוראה, **שעות פרטניות**.
- תומכי חינוך והוראה: מתנדבים, שינשינים ומכיניסטים לטובת הכלה ושילוב תלמידים וסיוע לתלמידים מתקשים.
- מערך הפיתוח המקצועי לצוותי החינוך והטיפוּל.

הפיתוח המקצועי יתמקד ב:

- הקניית תפיסת ההכלה וההשתלבות בקרב צוותי החינוך והטמעתה.
- חיזוק המסוגלות האישית והמקצועית של צוות החינוך לשילוב והכלת שונות בין תלמידים.
- חיזוק המסוגלות האישית והמקצועית של צוותי החינוך בהתמודדות עם כיתה הטרוגנית.
- טיוב היכולות למתן מענה אפקטיבי לתלמידים, קיום דיאלוג מקצועי עם הורים ושותפי תפקיד.
- הרחבת ארגז הכלים של המורה.

ערוצי הפיתוח המקצועי

- **פנים בית ספרי** – באחריות מנהל בית הספר, בשיתוף הצוות הרב מקצועי ובשותפות עם מרכז הפסג"ה, לבנות את תכנית הפיתוח המקצועי הבית ספרית.
- < ניתן לבנות את התוכנית הבית ספרית במודל הגמישות הפדגוגית בפיתוח המקצועי. הגמישות הפדגוגית מייצרת למנהל בית הספר פלטפורמה לתכנון מערכתי במרחבים השונים ובמגוון גדול של פתרונות.
- < הגמישות הפדגוגית מאפשרת איגום תכניות ההתערבות הקיימות בבית הספר.

לרכז בשנה א' נמצא באתר של האגף לחינוך יסודי.





- < הגמישות הפדגוגית מאפשרת להתבונן בתהליכים אלו כחלק מאפשרויות הלמידה, וחיבור בין מגוון המשאבים העומדים לרשות בית הספר, למגוון פתרונות למידה הנותנים מענה לצרכים השונים.
 - < במסגרת הגמישות (חדר המורים אינו חייב ללמוד בכל השעות יחד) ניתן ללמוד בקבוצות קטנות, כאשר לעובד ההוראה נבנית תכנית מותאמת אישית.
 - < לצורך טיוב הלמידה יש למסד שגרות ומנגנונים במרחב הבית ספרי המעודדים למידת עמיתים ומקדמים תרבות של דיאלוג ושיתוף בין חברי הצוות.
 - < רצוי להתבסס ולשלב, כמובילי הלמידה, כוחות פנים בית ספריים כדוגמת רכז ההשתלבות, היועץ הפסיכולוג, מורה שילוב, מורים מובילים וכדומה, או לחילופין על ידי מבצעים פדגוגיים ייעודיים שהמנהל יבחר.
 - < מומלץ לכלול בתוכנית מדדי תוצאה וצומתי הערכה למדידת האפקטיביות של תהליכי הפיתוח המקצועי.
- **פיתוח מקצועי חוץ-בית ספרי** - קורסים בהיקף של 60/30 שעות במרכזי הפסג"ה, בקורסים משותפים של עובדי הוראה מהחינוך הרגיל והחינוך המיוחד, בקהילות מקצועיות לומדות בתחום, בקורסים מקוונים או [בקורסי מיקרו-קרדיטציה](#) בהיקף של 10 שעות המוכר כשעות המוכרות לצבירה לגמול.



מנהל יקר,

אנו מקווים כי מסמך זה, על קישוריו השונים, יהווה כלי עבודה בידך, אנו נמצאים כאן כדי לעזור במידת הצורך.

עריכה

אגף חינוך יסודי

אגף בכיר הכלה והשתלבות

תודות לשותפות לתהליך הכתיבה:

גב' **אורית צאירי**, ממונה תחום חברתי-ערכי, אגף חינוך יסודי

גב' **אורנה קירשטיין**, ממונה שילוב והכלה, אגף שפ"י

גב' **אלה אלגריסי**, מנהלת אגף ייעוץ, שפ"י

גב' **הדר גפני**, ממונה תכנים ותוכניות בפיתוח מקצועי, אגף התפתחות מקצועית לעובדי הוראה

גב' **ורד טבול**, מדריכה ארצית, אגף בכיר להכלה ולהשתלבות

ד"ר **חוה פרידמן**, מנהלת אגף פסיכולוגיה, שפ"י

גב' **יעל בכר**, ממונה שילוב והכלה, אגף חינוך מיוחד

גב' **יעל צדוק**, מדריכה ארצית, אגף בכיר להכלה ולהשתלבות

גב' **מוריה טלמור**, ממונה שילוב והכלה, אגף חינוך יסודי

גב' **מיכל עוזרי**, מדריכה ארצית, אגף בכיר להכלה ולהשתלבות

גב' **מירי נבון**, מנהלת אגף בכיר להכלה ולהשתלבות

גב' **עידית הוכנברג**, מדריכה ארצית, אגף חינוך יסודי

גב' **צביה טרוטנור**, מדריכה ארצית, אגף לחינוך יסודי

גב' **רית גולדנר-להב**, ממונה שילוב והכלה, אגף בכיר להכלה ולהשתלבות

גב' **רונית גרייבר**, מדריכה ארצית, אגף בכיר להכלה ולהשתלבות

